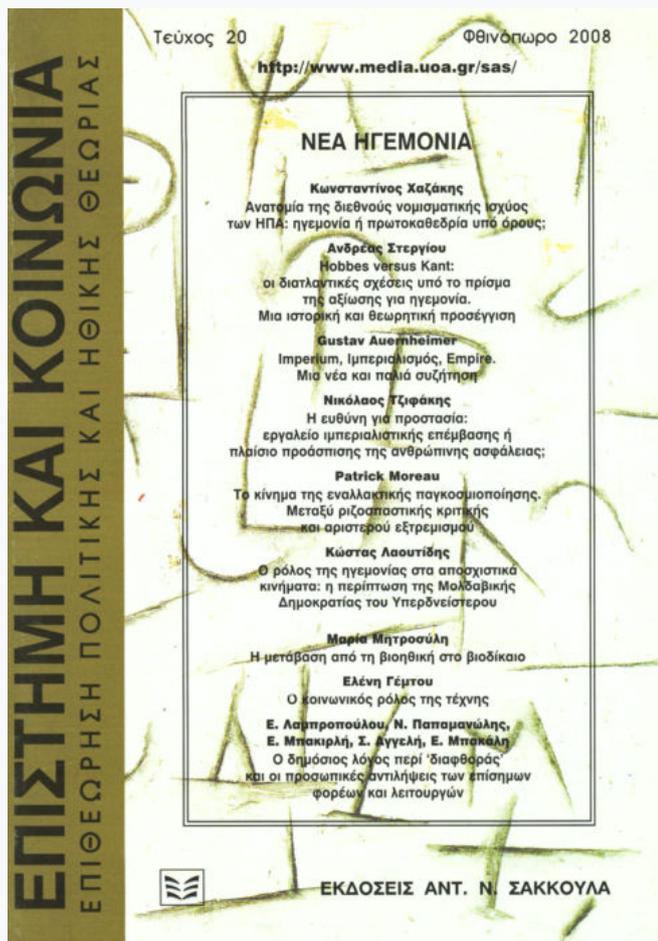

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 20 (2008)

Νέα ηγεμονία

Ξενοφών Ι. Κοντιάδης-Χαράλαμπος Θ. Ανθόπουλος, επιστημ. επιμ., Κρίση τον ελληνικού πολιτικού συστήματος;

Παναγής Παναγιωτόπουλος

doi: [10.12681/sas.534](https://doi.org/10.12681/sas.534)

Copyright © 2015

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παναγιωτόπουλος Π. (2015). Ξενοφών Ι. Κοντιάδης-Χαράλαμπος Θ. Ανθόπουλος, επιστημ. επιμ., Κρίση τον ελληνικού πολιτικού συστήματος; *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 20, 299-302. <https://doi.org/10.12681/sas.534>

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Ξενοφών Ι. Κοντιάδης-Χαράλαμπος Θ. Ανθόπουλος, επιστημ. επιμ., *Κρίση του ελληνικού πολιτικού συστήματος*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, 349 σελ.

Η ιδέα ότι το πολιτικό σύστημα βρίσκεται σε κρίση αποτελεί ίσως έναν από τους πλέον διαδεδομένους κοινούς τόπους σήμερα. Στην Ελλάδα της εποχής των ΜΜΕ, η ιστορική παρακαταθήκη της καφενειακής πολιτικής κουβέντας, οι κοινοτοπίες για την απαξία της πολιτικής, η ίδια η σταδιακή αποστασιοποίηση των πολιτών από την επικαιρότητα, η στροφή στην ατομική ευδαιμονία, διαμορφώνουν μια γενική πεποίθηση δυσλειτουργίας του πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, όταν η εύλογη αυτή διαπίστωση δεν εξειδικεύεται και δεν εξετάζεται με κριτικά και έγκυρα εργαλεία, περιπίπτει στο καθεστώς της ‘κοινής λογικής’. Κινδυνεύει δε να γίνει η δικαιολογία της πολιτικής αδιαφορίας, του κυνισμού και τελικά να διευκολύνει την κυριαρχία του εκάστοτε εξουσιαστή. Αντιθέτως, μια στοχαστική προσέγγιση της ‘κρίσης’ θα διευρύνει τις γνώσεις μας για τις μεταβολές των σύγχρονων πλουραλιστικών δημοκρατιών, θα φωτίσει τα ρήγματα των ‘υπερνεωτερικών’ κοινωνιών οι οποίες στηρίζονται περισσότερο στον ατομοκεντρικό εκδημοκρατισμό των απολαύσεων παρά στις παλαιές μεγάλες ιδεολογικές αντιπαραθέσεις ‘βάσει σχεδίου’. Για παράδειγμα, η απονομιμοποίηση του ελληνικού δικομματισμού είναι προϊόν μιας κρίσης διακυβέρνησης, μιας αδυναμίας των κυβερνητικών ελίτ, ένα πρόβλημα εκπροσώπησης των πολιτών στους θεσμούς ή είναι, αντιθέτως, ένα δείγμα βελτίωσης σε περισσότερο πλουραλιστικά πρότυπα της εκπροσώπησης διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων; Ή μήπως είναι και τα δύο καθώς και μια σοβαρή ένδειξη αποδιάθρωσης των μεσαίων στρωμάτων;

Σε τέτοια ερωτήματα, οξυμένα από τη συγκυρία κρίσης διακυβέρνησης της χώρας, φιλοδοξούν να απαντήσουν 18 διακεκριμένοι πανεπιστημιακοί των πολιτικών επιστημών και της συνταγματικής σχέψης, στον εξαιρετικά

ενδιαφέροντα συλλογικό τόμο που επιμελούνται οι Ξ. Κοντιάδης και Χ. Ανθόπουλος προς τιμήν του Δημήτρη Τσάτσου.

Συγκεκριμένα, ο Ξ. Κοντιάδης αναλύει τις δυσλειτουργίες των πρόσφατων συνταγματικών αναθεωρήσεων ασκώντας τεκμηριωμένη κριτική για την υπαγωγή τους σε ιδιοτελείς και ατελέσφορες κομματικές στοχοθεσίες. Ο Χ. Ανθόπουλος συγκεκριμενοποιεί τη διαπίστωση ότι οι πρακτικές διακυβέρνησης στην Ελλάδα διαβρώνονται από την 'κομματοκρατία', με κύριο παράδειγμα τον εποικισμό όλων των βαθμίδων της κρατικής εξουσίας από την κομματική λογική και το αντίστοιχο προσωπικό. Η Κ. Σπανού αναλύει τις Ανεξάρτητες Αρχές ως σχηματισμούς άρσης τέτοιων παθολογιών αλλά και ως δομές δημοκρατικής αναβάθμισης της σχέσης κράτους-πολίτη. Υποστηρίζει δε ότι η μερική απομυθοποίηση της 'αρχής της πλειοψηφίας' που εμπεριέχεται στη λογική των Αρχών αυτών αποτελεί βατήρα θεσμικής ανανέωσης και αιτία της κομματικής-κυβερνητικής επιφυλακτικότητας απέναντί τους. Την εγγύτητα πολίτη-πολιτείας που υπηρετεί η τοπική αυτοδιοίκηση ως προνομιακός μηχανισμός ανάπτυξης της συμμετοχικής δημοκρατίας διερευνά στη μελέτη του ο Γ. Σωτηρέλης, ενώ ο Κ. Χρυσόγονος πραγματεύεται το δύσβατο ζήτημα της οικογενειακής συγκρότησης των πολιτικών ηγεσιών ως εμπόδιο στην πολιτική ενσωμάτωση και ως σύμπτωμα αποπολιτικοποίησης της πολιτικής.

Στην κρίση διακυβέρνησης όπως αυτή εκφράζεται στην παθογένεια του σύγχρονου νομικού μας πολιτισμού αναφέρεται ο Α. Μακρυνδημήτρης προτείνοντας την ποιοτική αναβάθμιση των νόμων. Ο Π. Καρακατσούλης εστιάζει στις παραμορφώσεις του κοινοβουλευτικού έργου και περιγράφει την έκπτωση του δημοσίου συμφέροντος υπέρ συντεχνιακών διευθετήσεων και επιμέρους νομοθετικών εξυπηρητήσεων. Τη μη εφαρμογή των νόμων ως σύμπτωμα κρίσης της ίδιας της δημοκρατίας μελετάει ο Δ. Μελισσάς ενώ ο Γ. Κατρούγκαλος προσφέρει μια διαφοροποιημένη περιγραφή της δικαστικής εξουσίας ξεκινώντας από τη Μεταπολίτευση. Γι' αυτόν, ο θεσμός συνετέλεσε στην εμπέδωση του κράτους δικαίου αλλά βαρύνεται από βραδύτητα και προβλήματα ανάδειξης της ηγεσίας του. Ο Θ. Τσέκος, μπαίνοντας στα βαθιά νερά της βεμπεριανής ανάλυσης, μιλάει για τη διττή φύση της ελληνικής πολιτικοδιοικητικής κουλτούρας που συναρθρώνει εξίσου απρόσωπες-ορθολογικές και πελατειακές-παραδοσιακές πρακτικές παράγοντας δυσλειτουργία και διαφθορά.

Από τη πλευρά τους, οι Μ. Σπουρδαλάκης και Ε. Παπαβλασόπουλος προχωρούν σε μια κριτική αναθεώρηση των αντιλήψεων που θέλουν οργανωμένα συμφέροντα, συνδικαλισμό, κόμματα και κράτος να 'συνάπτουν' διαχρονικά μια συνεχιακή συμμαχία εις βάρος της δημοκρατίας. Υποδεικνύουν πως παρότι οι ομάδες συμφερόντων κηδεμονεύονται πράγματι από τα κόμματα, αυτό πρέπει να θεωρηθεί σαν μια 'παράπλευρη απώλεια' του ιστορικά επιτυχούς απογαλακτισμού του συνδικαλισμού από την κρατική εξουσία. Σε μια εξίσου ενδιαφέρουσα αναδιαπραγματεύση καθιερωμένων μεγεθών της πολιτικής επιστήμης προβαίνει και ο Δ. Σωτηρόπουλος παρατηρώντας όχι μόνο ότι η κοινωνία πολιτών δεν αποτελεί ατροφικό μέλος της ελληνικής κοινωνίας αλλά ότι διαμορφώνει και ένα σύνθετο πεδίο ανταγωνισμών και νέων ταυτοτήτων (βλ. εθελοντική δράση υπέρ μεταναστών). Ο Τ. Καφετζής από τη μεριά του καταδύεται στις απαρχές της κρίσης ενδιαφέροντος για τη πολιτική που συμπίπτει με την επικράτηση της 'πολιτικής ηθικολογίας' μετά το 1985. Προτείνει ειδικότερα ότι η υποχώρηση της 'κοινωνικής αξίας' της πολιτικής αποδυναμώνει την ιδιότητα του πολίτη και οδηγεί σε μια κρίση της ίδιας της πολιτικής δημοκρατίας. Η τελευταία όμως, σε μια κοινωνία 'ιδιωτευόντων πολιτών' όπως την ονομάζει, δεν μοιάζει να δημιουργεί εμπόδια στη λειτουργία των βασικών συνιστωσών του (πολιτικού) συστήματος. Από τη σκοπιά του ο Ε. Βενιζέλος υποστηρίζει ότι η κρίση του πολιτικού συστήματος δεν αποτελεί μια καθεαυτή κρίση θεσμών ή τη μεταφορά μιας κοινωνικής παθολογίας αλλά περισσότερο μια ατελέσφορη συνάρθρωση των κοινωνικοπολιτικών πρακτικών με τους θεσμούς αντιπροσώπευσης. Ταυτοχρόνως, όπως το κάνει και ο Κ. Μποτόπουλος στη δική του μελέτη, υποστηρίζει την 'εν γένει κρισιακή διάσταση' ως στοιχείο -και όχι απαραίτητως αρνητικό- της ίδιας της δημοκρατίας.

Ο Κ. Τσουνκαλός υποστηρίζει ότι η νοοτροπιακές ανακατατάξεις, στην εποχή της επικράτησης του νεοφιλελεύθερου ιδεολογήματος, δυσχεραίνουν την ίδια την αναπαραγωγή του πολιτικού συστήματος: η υπαγωγή της εκπαίδευσης στην οικονομία και η υποταγή του δημοσίου αγαθού στον εργαλειώδη ωφελιμισμό οδηγούν σε μια βαθιά κρίση αξιών μέσα στην οποία επωάζεται και η κρίση των πολιτικών συστημάτων. Για τον Ι-Α. Δ. Μεταξά, τέλος, η κρίση του πολιτικού συστήματος μεταφράζει μια πολυεπίπεδη μεταφορά σημασιών, ρόλων και ισχύος από το πεδίο του πολιτικού ανταγωνισμού προς έτερα, αγοραία κατά κανόνα, μορφώματα. Η στροφή του

πολίτη προς την ιδιωτική ενδοσκόπηση, η μετακίνηση των κομμάτων από την ιδεολογική ενάργεια στη 'μέση ασάφεια' και η μεταφορά εξουσιών από τους δημοκρατικούς θεσμούς στην ιδιωτική οικονομία, με προεξάρχοντα τα ΜΜΕ, αποτελούν τρία βασικά παραδείγματα που αποτυπώνουν αυτή τη διαδικασία.

Το πλήθος και η ποιότητα των προσεγγίσεων αυτού του συλλογικού τόμου εξασφαλίζουν στον αναγνώστη την εξοικείωση με πλουραλιστικά αλλά έγκυρα εργαλεία για τον προσανατολισμό του στις τρέχουσες γενικεύσεις περί 'κρίσης'. Κάθε μία από τις ανακοινώσεις, από την ιδιαίτερη επιστημονική της σκοπιά, εντοπίζει μείζονες δυσλειτουργίες της μαζικής δημοκρατίας του σήμερα χωρίς να αναθεματίζει ή να υπαινίσσεται ότι οι παθολογίες της εποχής μας θεραπεύονται με φάρμακα του παρελθόντος. Χωρίς να υιοθετεί έναν σκληρό κανονιστικό λόγο, γεγονός που αποδεικνύει και την ωριμότητα της σύγχρονης ελληνικής συνταγματικής σκέψης στην οποία ανήκουν οι επιμελητές, το έργο μοιάζει να στέλνει ένα σαφές μήνυμα: στις κρίσεις των σύγχρονων δημοκρατιών, ενδεδειγμένη απάντηση δεν είναι κάποια αμφισβήτηση των θεμελίων τους (λαϊκή κυριαρχία, ατομικά δικαιώματα, κοινωνική αλληλεγγύη, κοινοβουλευτικός πλουραλισμός, πολιτική συμμετοχή), είναι μόνον περισσότερη και πιο ουσιαστική δημοκρατία.

Παναγής Παναγιωτόπουλος

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος (2007), *Κράτος και Μεταρρύθμιση στη Σύγχρονη Νότια Ευρώπη: Ελλάδα-Ισπανία-Ιταλία-Πορτογαλία*, εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2007, 222 σελ.

Η σύγκριση των χωρών που κατά σύμβαση ορίζονται ως Νότια Ευρώπη -η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία- είναι ένα εγχείρημα πολύπλευρο, σύνθετο και δαιδαλώδες. Ο λόγος είναι η ετερογένεια που τις χαρακτηρίζει: υπάρχει μία εγγενής δυσχέρεια να αναδειχθεί ο κοινός τόπος προκειμένου να επιχειρηθεί το εγχείρημα της ανακάλυψης της διαφορετικής τροχιάς αυτών των χωρών και, εξίσου σημαντικό, των λόγων που την προκαλούν. Αν η διαφορετική ιστορική πορεία των χωρών της Νότιας Ευρώπης, με όλες τις επιπτώσεις που αυτή ενέχει, αποτελεί τη μία όψη της ετερογένειας, η άλλη είναι η ενσωμάτωσή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυ-